

PATRIMONI LLEGENDES // Àngel Vergés > TEXT

Salts amb històries

La tradició atribueix a nombrosos salts de l'Alta Garrotxa llegendes ben curioses, com les referides al salt de la Núvia, el pas dels Lliberals o el salt del Brull

A la Garrotxa podem trobar indrets encinglats i timbes espectaculars vorejats per camins que comuniquen masos, santuaris i pobles de muntanya. Viaranys muntanyencs estrets, antigament transitats per carboners i traginers però també per vicaris i rectors, rodavons i bandolers.

El salt del Sallent, a Sant Privat d'en Bas, és un dels salts més espectaculars de la Garrotxa. Es diu que un eremita egoista tenia una creu i una imatge santa que adorava en secret. I així va ser, fins que un aiguat s'emportà els sants objectes salt avall, perquè tots els mortals poguessin adorar les sagrades relíquies. L'aigua del salt del Sallent forma una gorga sota mateix del cingle, coneguda com la gorga del Dimoni, un lloc on uns joves de Sant Privat van atrevir-se a pescar en diumenge, sense abans haver oït missa. Després de fregir a les graelles els peixos que havien pescat, van sentir una veu que deia:

—«Gireu-me de costat que d'aquest ja estic cremat.»

Els cingles de Talaixà i Sant Aniol, a l'Alta Garrotxa, guarden topònims ben curiosos amb històries ben interessants. El salt del Brull és el salt per on davalla sant Aniol per trobar el seu recer tranquil que el portarà a fundar una ermita que porta el seu nom.

El salt de la Núvia. La llegenda més recollida per lletraferits és la del salt de la Núvia, salt espectacular situat vora el camí que ressegueix la gorja del Gomarell. Molts excursionistes han atribuït a la inscripció que assenyala dues propietats, gravada a prop del camí, la data de la mort de la protagonista de la història. Popularment s'explica que una núvia es precipità a l'abisme, desesperada i turmentada per un casament imposat pels seus pares. L'estigma del suïcidi, sempre condemnat per la moral religiosa, probablement originà una altra versió, la que explica que la

mula de la núvia es girà, espantada pels arcabussos disparats en senyal de gala, i rodolà al fons del cingle amb la noia. Algunes versions apunten que la núvia era filla de la Quera de Talaixà i d'altres que era de Ma d'en Call, una petita casa situada entre Sant Aniol i Ribelles.

El burro o la mula era el mitjà de transport més corrent per trescar per aquests viaranys que vorejaven cingleres i timbes profundes. No ens ha d'estranyar escoltar històries protagonitzades per aquests animals. El salt del Burro explica la sort d'un ruc que caigué a un relleix del cingle on l'erbei havia arrelat i havia crescut prou per plaure l'animal. Capellans i vicaris de muntanya també van trescar per aquests corriols encinglats. El salt del Capellà recorda la mort d'un capellà que s'estimbà quan anava a celebrar una missa a Talaixà. El salt de Roca del Vicari explica la perfícia del vicari de Sant Aniol per esquivar una immensa roca que s'havia després de la muntanya.

Hi ha un altre tipus de llegenda que ha originat altres topònims semblants. Es tracta de personatges que s'estimben per accident i que resten vius gràcies a una invocació a la Mare de Déu, que obra el miracle de salvar-los la vida. El personatge, però, pecant d'avarícia, s'estimba per segona vegada i s'esclafa com una magrana al peu

Les cingleres del salt de la Núvia des de Sant Feliu de Riu.
FOTO: Ramon Estéban.

de la cinglera. El cel no vol tenir mai tractes amb els qui es llancen al buit voluntàriament. A Finestres trobem el salt de la Pastora. La llegenda explica que una pastora que engegava el ramat vora l'espadat relliscà i s'estimbà cingle avall. La noia invocà la Verge de Finestres i així es trobà ben aviat de peus a terra sense cap pelat. Un noi elegant i de bon veure observà la caiguda de la noia i li prometé que si era capaç de repetir el salt li regalaria un vestit de seda i unes arracades d'or. El final d'aquesta llegenda ja el podeu ben endevinar. Una història semblant situa el mateix fet a la muntanya de la Mare de Déu del Mont, al cingle de Roca Pastora.

El salt del Sastre. No tots els salts són protagonitzats per pastores. A Núria, per exemple, trobem el salt del Sastre, un salt que evoca un sastre de Freser, un avar que per cinc cèntims s'hauria deixat penjar. Un dia, l'home, baixant de Núria, relliscà en una timba i s'enfonsà en l'abisme. La Verge de Núria se'n compadí i li salvà la vida, però un que l'acompanyava, que era amic de juguesques i de fer tabola, el desafià a repetir el salt i a guanyar-se una lluenta d'aquelles que porten perruca. El sastre, més de pressa que una daina, es llançà al buit altra vegada. L'endemà una colla de pastors de Freser i Queralbs descobriren la seva carcanada. Des d'aquell dia els pastors del veral batejaren el revolt del camí amb el nom del salt del Sastre.

Altres històries de salts poden evocar fets d'armes en època de les carlinades. La història recorda la irrupció de la partida de Ramon Felip a l'aplec

de Sant Aniol d'Aguja, conegut com l'aplec dels Francesos, el 2 de maig de 1842, i la mort de dos jornalers de Tortellà que els plantaren cara; o la dissort de l'hereu Massot, segrestat per en Tocabens i reclòs en una cova del massís de Bassegoda. D'aquest període tan convuls de la nostra història s'originà el nom del salt dels Lliberals, camí d'Oix a Talaixà, al grau d'Escalles, un indret on, segons la tradició, es llençaren els cossos d'uns infortunats liberals que els carlins havien capturat durant la primera carlinada. El relat, no exempt de detalls macabres, conta que els liberals foren decapitats i els seus cossos mutilats abans de ser llençats a

l'abisme per a carnassa de rapinyaires i feristeles. En aquest paisatge agrest, ple d'estimballs, Marià Vayreda situà els escenaris de la seva novel·la *La punyalada*.

Si garbellem bé totes aquestes històries podrem comprovar com els seus protagonistes són persones d'oficis i costums que van batejar per molts d'aquests camins muntanyencs. La tradició explica que moltes de les ermites escampades per aquestes muntanyes s'aixecaren quan els musulmans saquejaven les viles de les valls fèrtils i defineix sovint els moros com uns personatges gegantins i més aviat feréstecs.

El salt del Brull en una imatge de l'any 1957 // FOTO: Arxiu del Centre Excursionista de Banyoles.